дуць ажыццяўляць навігацыю ў электронных адукацыйных рэсурсах, ажыццяўляць іх адбор, размяшчэнне і забеспячэнне да іх доступу шляхам прамога і ўскоснага ўзаемадзеяння на прынцыпах сацыяльнага партнёрства, калектыўнага доступу для бібліятэк-філіялаў і сеткавага прынцыпа арганізацыі такога ўзаемадзеяння.

1. *Антопольский, А.* Принципы формирования системы научной информации в Российской академии образования / А. Антопольский // Информационные ресурсы России. – 2009. – № 4. – Режим доступа: http: www/aselibrary.ru/ digital_resources/journal/irr. – Дата доступа: 17.11.2013.

2. *Козловская, М.* Книжные полки on-line / М. Козловская // Информационные ресурсы России. – 2009. – № 1. – Режим доступа: http:www/ aselibrary.ru/digital_resources/journal/irr. – Дата доступа: 17.11.2013.

3. *Маркарова, Т.* Создание электронных образовательных ресурсов в условиях традиционной отраслевой библиотеки / Т. Маркарова, И. Моисеев, Ю. Агафонов // Информационные ресурсы России. – 2008. – № 2. – Режим доступа: http:www/aselibrary.ru/digital_resources/journal/irr. – Дата доступа: 17.11.2013.

4. *Племнек, А. И.* Методология создания комплексной информационно-библиотечной сети вуза / А. И. Племнек, Н. В. Соколова // НТВ СПбГПУ. – СПб., 2007. – № 4. – Т. 2. – С. 169–176.

***Л. І. Доўнар,** канд. педагагічных навук, дац., дац. каф. тэорыі і гісторыі ІДК БДУКМ*

БЕЛАРУСКАМОЎНАЯ КНІГА І СУЧАСНАЕ КНІГАВЫДАННЕ БЕЛАРУСІ: АСНОЎНЫЯ ТЭНДЭНЦЫІ

Чытанне кніг застаецца важнейшым паказчыкам ўзроўню развіцця культуры і маральна-этычнага стану грамадства. Развіццё сучаснага кнігавыдання Беларусі, беларуская кніга як з'ява ў сусветнай кніжнай культуры патрабуюць пільнага клопату дзяржавы, а таксама адпаведнага навуковага забеспячэння. У Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў гэтым пытанням надавалася асаблівая ўвага, пра што сведчаць міжнародныя навуковыя форумы і выдадзеныя паводле іх матэрыялы – гэта міжнародныя навукова-практычныя канферэнцыі «Недзяржаўная выдавецкая дзейнасць у Беларусі: гісторыя і сучаснасць» (3–4 красавіка 1996 г.), «Беларуская

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

кніга ў кантэксце сусветнай кніжнай культуры» (7–8 лютага 2006 г.), Міжнародныя Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні і інш. Сведчаннем цікавасці да азначаных пытанняў стала і арганізаваная «Союзом издателей и распространителей печати» (створаны па ініцыятыве Міністэрства інфармацыі ў снежні 2006 г.) Міжнародная штогадовая канферэнцыя выдаўцоў і распаўсюджвальнікаў кніг і друкаваных СМІ (з 2007 г.). Нарэшце, 7 ліпеня 2013 г. уступіў у сілу і ўпершыню распрацаваны «Закон аб выдавецкай справе ў Рэспубліцы Беларусь», які цяпер рэгулюе выпуск, выраб і распаўсюджанне друкаваных выданняў. Аднак праблем, якія патрабуюць не толькі абмеркавання, але і тэрміновага вырашэння, не стала меней, асабліва ў крызісны перыяд (пасля 2008 г.).

Каб яскравай і відавочнай была карціна сучаснага стану беларускамоўнага кнігавыдання звернемся да параўнальнай статыстыкі і адзначым самыя паспяховыя і высокія паказчыкі беларускамоўнага кнігавыдання і наадварот – самыя нізкія:

Самыя высокія паказчыкі		Самыя нізкія паказчыкі	
Гады (па дзесяцігоддзях)	Усяго выдадзена (назваў, у %)	Гады (па дзесяцігоддзях)	Усяго выдадзена (назваў, у %)
1929	72,5	1923	12,5
1930	88,4	1939	50,5
1945	87,6	1940	48,6
1954	58,4	1956	37,9
1968	30,8	1965	15,3
1970	25,3	1974	14,1
1988	13,7	1985	11,5
1993	26,9	1999	10,7
2004	11,2	2006	7,1

Такім чынам, у гісторыі беларускага кнігавыдання самыя высокія паказчыкі зафіксаваны ў 1930 г., калі было выпушчана 88,4 % беларускамоўных выданняў ад усёй колькасці кніжнага рэпертуару, а самы нізкі паказчык, які можна параўнаць толькі з перыдам да 1917 г., з'явіўся ў 2006 г. – 7,1 %. Пасля 1994 г. у кнігавыданні Беларусі штогод назіраецца спад выпуску беларускамоўнай прадукцыі, як па колькасці найменняў, так і па тыражу. Апошняя пазіцыя – гэта характэрная тэндэнцыя для сусветнага кнігавыдання.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Паводле статыстычных паказчыкаў Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі, што адлюстроўваюцца ў штогадовых статыстычных зборніках «Друк Беларусі», удзельная вага беларускамоўных выданняў у агульным кнігавыдавецкім патоку сучаснай незалежнай Беларусі ў сярэднім складае толькі 9 %:

Гады	На аднаго жыхара, %	Усяго выдадзена		Беларускамоўныя выданні ад усёй выдадзенай кніжнай прадукцыі	
		колькасць назваў	тыраж млн. экз.	назвы, %	тыраж, %
2010	4,5	11 040	43,1	8,6	9,3
2011	3,6	11 084	34,3	8,5	8,4
2012	3,5	11 344	33,1	9,5	9,1

Адначасова назіраецца рост малатыражных выданняў (да 500 асобнікаў). У 2012 г. удзельная вага такіх выданняў у агульным тыражы склала 56,4 % (2011 г. – 50,6 %, 2010 г. – 44 %). У агульным патоку выданняў яны складаюць толькі 3 % і амаль палова – гэта літаратура, якая не мае шырокага распаўсюджання: ведамасная, вузаўская, навуковая і інш. вузкага прызначэння.

У 2012 г. кнігі ў Беларусі выдаваліся на 16 мовах народаў свету. Больш за ўсё выпускалася кніг на рускай мове – 84,4 %. Выходзілі таксама кнігі на англійскай, нямецкай, французскай, польскай, іспанскай і іншых мовах.

Як жа выглядае моўная сітуацыя нацыянальнага кнігавыдання ў іншых краінах былога СССР? На гэтае пытанне дапамагае даць адказ падрыхтаваны і выпушчаны ў свет Нацыянальнай кніжнай палатай Беларусі статыстычны зборнік «Печать стран СНГ в цифрах. 2012», які змяшчае статыстычныя дадзеныя кніжных палат Арменіі, Беларусі, Казахстана, Малдовы, Расіі, Таджыкістана, Украіны. Выданне з'яўляецца першым праектам, рэалізаваным у рамках дзейнасці Савета кіраўнікоў кніжных палат дзяржаў – удзельнікаў Садружнасці Незалежных Дзяржаў, а інфармацыя ў ім differentнабакова характарызуе выпуск у 2012 г. у краінах СНД выдавецкай прадукцыі ў разрэзе колькасці назваў выданняў, тыражу, аб'ёмаў, тэматыкі, відаў і іншага і дае магчымасць аналізаваць і супастаўляць статыстычныя дадзеныя аб выпуску друкаваных выданняў у кожнай з краін. Вынікі за 2012 г. наступныя:

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Краіна	Колькасць назваў выданняў на нацыянальнай мове	Колькасць назваў выданняў на рускай мове	Суадносіны колькасці назваў выданняў на нацыянальнай і на рускай мовах
Арменія	1217 (на армянскай мове)	143	у 8,5 раз больш на армянскай мове
Казахстан	2087 (на казахскай мове)	1568	у 1,3 разы больш на казахскай мове
Малдова	1875 (на румынскай мове)	383	у 5 раз больш на румынскай мове
Таджыкістан	388 (на таджыкскай мове)	111	у 3,5 раз больш на таджыкскай мове
Украіна	16342 (на ўкраінскай мове)	7034	у 2,3 разы больш на ўкраінскай мове
Беларусь	1073 (на беларускай мове)	9577	у 9 раз больш на рускай мове

Асноўнае месца ў відавой структуры кнігавыдання Беларусі даволі працяглы перыяд займаюць вучэбныя і вучэбна-метадычныя выданні – больш трэці ўсяго аб’ёму выпуска кніг і па колькасці назваў (43,8 %), і па тыражу (47,8 %). Значная доля выпуска належыць літаратурна-мастацкім творам: па колькасці назваў – 17,2 %, па тыражу – 24,1 %. Назіраецца рост перакладаў.

Паступова ў кнігавыданні Беларусі займаюць сваё месца і электронныя выданні. Так, у 2011 г. іх выйшла 438, у 2012 г. – 561 электроннае выданне, асноўную частку якіх складаюць сеткавыя і прыкладна ў тры разы менш – лакальныя на кампакт-дысках. Выпускаюць электронныя выданні крыху больш за 5 % выдаўцоў. Большая частка сеткавых – гэта вучэбныя і метадычныя дапаможнікі (курсы лекцый, практыкумы, метадычныя дапаможнікі, мультымедыйныя прэзентацыі да ўрокаў), якія, звычайна, маюць друкаваныя аналагі і распаўсюджваюцца праз электронна-бібліятэчныя сістэмы ВНУ ці маюць доступ праз Інтэрнэт.

Вядучым кнігавыдавецкім цэнтрам застаецца Мінск, хоць паступова назіраецца тэндэнцыя да павелічэння долі кнігавыдання ў іншых абласных цэнтрах. Так, каля 80 % па назвах і 95 % па тыражу кніжных выданняў належыць Мінску і адпаведна каля 20 % назваў і 5 % тыражу прыпадае на шэсць абласцей Беларусі.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Выдавецкай дзейнасцю ў 2012 г. займаліся 377 выдаўцоў з 618 зарэгістраваных Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь (у 2011 г. – 621) – гэта арганізацыі дзяржаўнай, недзяржаўнай і змешанай формаў уласнасці, індывідуальныя прадпрымальнікі, грамадскія і рэлігійныя арганізацыі, адукацыйныя ўстановы. Больш за 50 % складаюць камерцыйныя выдавецтвы і ўнітарныя прадпрыемствы. Застаецца тэндэнцыя рэальнага ўдзелу ў кнігавыданні і фарміраванні кніжнага рынку Беларусі толькі 55–60 % з усіх зарэгістраваных выдаўцоў, сярод якіх у 2012 г. 25 % выпусцілі ўсяго 1–2 кнігі за год. У большасці імі з'яўляюцца арганізацыі, у працы якіх выдавецкая дзейнасць выступае спадарожным працэсам іх асноўных кірункаў: адукацыйнага, рэкламнага, вытворчага.

Вядучыя пазіцыі ў рэйтынгу выдаўцоў займае (з 1996 г.) беларускае выдавецтва «Харвест», доля якога ў сукупным тыражы застаецца стабільна высокай – больш за 40 %. На працягу многіх гадоў утрымліваюць у рэйтынгу свае пазіцыі і наступныя выдаўцы – «Аверсэв», «Попурри», «Народная асвета», «Белый ветер» (Мазыр), некаторыя ВНУ. Сярод выдаўцоў электронных выданняў вылучаецца мінскае выдавецтва «Ковчег», доля электроннай прадукцыі якога займала ў 2011 г. 33 %, у 2012 г. – 62 %.

Сусветныя тэндэнцыі пераарыентацыі чытачоў не толькі на электронныя кнігі, якія чытаюцца з дапамогай е-рыдэраў, але і на смартфоны і планшэты, з цягам хуткаплыннага часу прынясуць змены і на кніжны рынак Беларусі, які будзе імкнуцца задавальняць попыт спажыўцоў. Адначасова ў цяперашняй беларускай сітуацыі паслядоўная дзяржаўная падтрымка можа забяспечыць беларускамоўным выданням максімальнае спрыянне. Сёння ж неабходна выкарыстоўваць усе рэсурсы і тэхналогіі для развіцця беларускамоўнага кнігавыдання і грамадства дзеля набыцця ведаў і захавання непаўторнай і самабытнай беларускай культуры і мовы.

---

1. Друк Беларусі, 2010 : статыстычны зборнік / Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальная кніжная палата Беларусі ; склад. Т. Р. Рабушка. – Мінск : НКП Беларусі, 2011. – 80 с.

2. Друк Беларусі, 2011 : статыстычны зборнік / Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальная кніжная палата Беларусі ; склад. Т. Р. Рабушка. – Мінск : НКП Беларусі, 2012. – 72 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

3. Друк Беларусі, 2012 : статыстычны зборнік / Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальная кніжная палата Беларусі ; склад. Т. Р. Рабушка; пад агул. рэд. А. В. Івановай. – Мінск : НКП Беларусі, 2013. – 76 с.

4. Печать стран СНГ в цифрах, 2012. Статистические данные книжных палат Армении, Беларуси, Казахстана, Молдовы, России, Таджикистана, Украины / Совет руководителей книжных палат государств-участников Содружества Независимых Государств ; [сост. Т. Г. Рабушко ; под общ. ред. Е. В. Ивановой]. – Минск : НКП Беларуси, 2013. – 32 с.

В. І. Саітава*, канд. педагагічных навук, дац.,*
дац. каф. тэорыі і гісторыі ІДК БДУКМ

СУЧАСНЫЯ ТЭНДЭНЦЫІ ІНФАРМАЦЫЙНА-БІБЛІЯГРАФІЧНАГА ЗАБЕСПЯЧЭННЯ АДУКАЦЫІ Ў БІБЛІЯТЭКАХ УВА БЕЛАРУСІ

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

У Рэспубліцы Беларусь дзейнічае 54 установы вышэйшай адукацыі, якія забяспечваюць падрыхтоўку высока кваліфікаваных спецыялістаў для галін эканомікі, навукова-педагагічнай дзейнасці і іншых сфер нашай і дзесяткаў замежных краін. Бібліятэкі УВА забяспечваюць інфармацыйную падтрымку дзейнасці вышэйшай школы па прадстаўленні якасных адукацыйных паслуг, развіццю навуковых даследаванняў, фарміраванню інтэлектуальна і духоўна развітай асобы студэнта. Інфарматызацыя вышэйшай адукацыі, грамадства ў цэлым, для розных сфер і абласцей якога рыхтуюцца спецыялісты, ставіць перад бібліятэкамі УВА пытанні ўдасканалення бібліятэчна-бібліяграфічнай дзейнасці. Бібліяграфічная дзейнасць бібліятэк УВА на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў трансфарміруецца пад уплывам інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій, але захоўвае і традыцыі. Аднак галоўныя набыткі бібліяграфічнай дзейнасці гэтых бібліятэк звязаны з лічбавымі тэхналогіямі і перспектыўныя кірункі яе развіцця прасочваюцца ў тэндэнцыях бібліяграфічнай практыкі бібліятэк перадавых універсітэтаў свету.

Напрамкі, па якіх вядзецца бібліяграфічная дзейнасць бібліятэк высокарэйтынгавых універсітэтаў, шырока асветлены. Вызначаны прыярытэты бібліятэк: развіццё ўнікальных лічбавых